

Fig. 1. Ydre, set fra sydøst. LL fot. 1978. - *Exterior seen from the south-east.*

SKELLEBJERG KIRKE

LØVE HERRED

Kirken er i Roskildebispens jordebog ansat til seks øre.¹ 1567 havde sognet, som allerede da var *anneks* til Tersløse (s. 433), 27 tiendeydere.² Patronatsretten lå hos kapitlet i Roskilde; men kirken anføres ikke i kapitlets jordebog 1568.³ Endnu o. 1666 ansås patronatsretten for kongelig;⁴ men 13. sept. 1673 blev den tilskødet rentemester Henrik Muller til Dragsholm, som imidlertid allerede 3. aug. 1676 solgte rettighederne til rigsadmiral Henrik Bielke.⁵ Herefter lå kirken under Tersløsegaard og kom derfor ved midten af 1700'erne til Sorø Akademi som en del af baron Holbergs testamentariske gave. Kirken overgik til selveje 1. sept. 1934.

Kirken ligger vestligt i udkanten af den oprindelige landsby syd for landevejen Sorø-Ka-

lundborg. Beliggenheden på et øst-vestløbende højdedrag giver vidt udsyn over det omliggende land, navnlig mod syd. Umiddelbart nord og nordvest for kirkegården på jord, som tidligere tilhørte skolelæreren, findes to kamre fra en ødelagt *langdysse*.

Kirkegården har i det væsentlige bevaret gamle grænser; dog er der 1983 sket en mindre udvidelse mod vest.

Kirkegårdens hegn og indgange. Bortset fra vestudvidelsen, som hegnes af trådvæv, har kirkegården mod alle fire verdenshjørner mure, der står blanke og afdækket med indadvendte vingetegl. Yngst er muren i øst (med

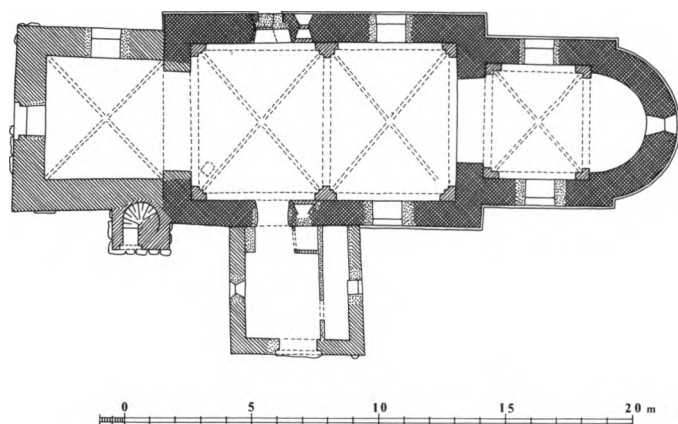

Fig. 2. Plan. 1:300. Målt af MB 1966, tegnet af Marianne Nielsen 1984. Signaturforklaring s. 9. - *Ground-plan. Key on p. 9.*

det skrå sydøsthjørne), der stammer fra 1941,⁶ da en ældre hvidtet mur med udvendige støttepiller blev revet ned på grund af vejføringens ændring og afløst af en rødstensmur 2,4 m længere inde på kirkegården. Sydsidens mur, der følger terrænet i afsæt og indvendig delvis står jorddækket, er af små røde sten i krydsskifte og formentlig opført 1861-62 i forbindelse med kirkens hovedrestauration. Dette gælder sandsynligvis også de to andre sider, hvis mure hovedsagelig er af marksten, bortset fra et par skifter tegl under afdækningen. Såfremt vestmuren virkelig er opført ved denne tid, er den ændret to gange senere: Først o. 1912, da den førtes omkring det nyopførte ligkapel, hvis østgavl ligger i flugt med murens; dernæst i forbindelse med kirkegårdens seneste udvidelse, da man har brudt en åbning syd for kapellet med rampe ned til den lavereliggende udvidelse. - Kirkegårdens tvingmure nævnes tidligst 1665, da stensætteren fik betaling for 61 favne mur og kørsel til Næstved.⁷ 1803 behøvede østre og søndre ringmur istandsættelse.⁸ På de to andre sider - og formentlig delvis også mod øst og syd - var der tstengærder, som omtales flere gange frem til kirkens hovedistandsættelse. Det er nærliggende at formode, at hovedparten af materialet i disse gærder er genbenyttet i vest- og nordmuren.

Hovedindgangen er en port i syd ud for våbenhuset. Dens murede piller, der afdækkes af små saddeltage og udvendig prydes af korsblændinger, er vel samtidige med muren; jern-

tremmefløjene synes derimod yngre.⁹ Østmurens låge, som giver opgang fra Tersløsevej til kirkegården, er samtidig med muren (1941), omend den sortmalede jerntremmefløj kan være genanvendt. Yngst er en køreport i syd fra parkeringspladsen til kirkegårdsudvidelsen.

Der er store træer på kirkegården langs murene i syd og nord, hovedsagelig lind.

Det nygotiske *ligkapel* af røde munkesten og med kamtakke gavle er opført 1912¹⁰ efter samme tegning, som benyttedes ved andre af Sorø Akademis eller Universitetets kirker, f.eks. Niløse, Stenlille og Sæby (s. 420, 454 og 895). Et *nødtørftshus* er indrettet i et skur fra o. 1923,¹¹ bygget op til den tidligere graverbolig (1893) uden for hovedindgangen.

Af det brolagte *fortov*, som nu omgiver kirken på alle sider, ønskede man 1892¹⁰ et ved syd- og vestsiden, mens apsis og nordsiden endnu manglede 1932.¹²

Kirken består af kor med apsis samt skib, opført som et samlet anlæg, muligvis endnu i 1100'rne. Hertil er i senmiddelalderen føjet våbenhus (stærkt ombygget 1862) og tårn med sekundært trappehus. Orienteringen er omtrent solret.

Det oprindelige anlæg er bygget på terræn, som fra et punkt ud for skibets døre falder såvel mod øst som mod vest. Bygningen hviler på en *sokkel*, bestående af skråkant, hvorover vulst. Selve skråkanten er hugget af granit, mens vulsten er af *kridt*, suppleret med *frådsten*; de to sidstnævnte materialer indgår tillige i vin-

duernes stik. Det øvrige murværk består hovedsagelig af *marksten*, som i soklen, på hjørnerne og omkring muråbningerne er kvaderhugget, men herudover i øvrigt fremtræder med planhuggede murflader, lagt i regelmæssige skifter. - I gavlene er der cirkulære *bomhuller*.

Hvor oprindelig murbehandling endnu iagttages ses udglattet fugemørtel, forsynet med *kvaderridsning*. Udvendig er herover påført et grusblandet lag puds, hvis hvidtning ikke behøver være samtidig. Indvendig er murfladerne behandlet med en finere, næsten glattet puds, hvorover et hvidtelag, som senest er påført i forbindelse med kalkmaleriudsmykningen. På gavlene er der blot en grov kalkvælling. Ved apsis samt korets og skibets sydøstre hjørner andrager oprindelig murhøjde, målt fra soklens overside, henholdsvis 3,8 m, 4,6 og 5,35.

Døre og vinduer. Syddøren er i brug, men omdannet ved hovedrestaurationen 1862; derimod erkendes den tilmurede norddørs oprindelige form tydeligt. Den ydre, rundbuede åbning, sat af granitkvadre, er blændet i murflugten, mens den indre åbning med smigede vanger og vandret afdækning står som niche.¹³

Apsiden har bevaret et rundbuet, smiget vindue, som udvendig har nyere sålbænk af granit. Her måler åbningen 130x78 cm, og issepunktet sidder 90 cm under murkronen. Ved indre murflugt er de tilsvarende dimensioner 118x80 cm, mens lysningen måler 78x45 cm. Ingen af korets oprindelige vinduer er bevaret, hvorimod de tre af i alt fire i skibets langmure endnu kan påvises. Bedst bevaret er nordsidens vestlige, umiddelbart øst for dørstedet. Det er blændet i lysningen og restaureret 1862 (ny sålbænk som i apsis). Udvendig måler det 140x82 cm, og issepunktet er 100 cm under murkronen. Den indre åbning, som delvis er synlig fra loftet, måler 77 cm i bredden, mens den tilsvarende dimension for lysningens vedkommende er 32 cm. Issepunktet sidder ca. 140 cm under murkronen. Af nordsidens østre vindue er hovedparten af det ydre frådstensstik synlig, mens resten er slugt ved indsættelsen af det store spidsbuede vindue 1862. Sydsidens vestre

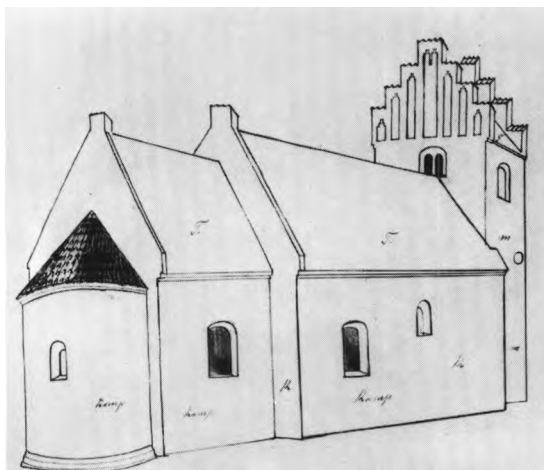

Fig. 3. Ydre, set fra nordøst. Tegning af Burman Becker, dateret 26. juli 1854. Det kongelige Bibliotek. - Exterior seen from the north-east. Drawing by Burman Becker dated 26th July 1854.

vindue står mod våbenhusloftet blændet i murflugten; åbningens mål er her ca. 145x84 cm. Mod loftet er den indre åbning til dels synlig; dens østre halvdel er dog forstyrret og ødelagt, muligvis i forbindelse med vinduets benyttelse som opgang til loftet.

Indre. Apsidens *halvkuppelhvalv* er bevaret, og dette gælder tillige den bemærkelsesværdig høje, rundbuede *korvæ*, som tilsyneladende aldrig har haft kragbånd (jfr. kalkmalerier). Både korets og skibets *†loftsbjælker* har efterladt aftryk på gavlene og spor i murkronerne. Koret havde syv bjælker ifølge murkronens tilmurede huller, og i skibet synes tømmerets dimensioner at have andraget lidt under 20x20 cm i tværsnit. I koret har brædderne hvilet på oversiden af bjælkerne, idet den glittede puds er ført op mellem bjælkerne; derimod tyder bevarede spor på, at brædderne i skibet har været sømmet fast til undersiden. - Alle taggavle er bevaret.

Ændringer og tilføjelser. Senere i middelalderen, muligvis allerede i 1400'ernes begyndelse, har kirken faet *hvæl*, og det kan ikke udelukkes, at det er sket samtidig i begge afsnit. Korhvalvet hviler på hjørnepiller og har spidse, helstens skjoldbuer, som er betydelig højere i

Fig. 4. Indre, set mod vest. Einar V. Jensen fot. 1955. - *Interior seen to the west.*

kirkens længdeakse af hensyn til apsis og kor-bue. Ribberne er halvstens, og der er lette overribber med trinkamme. Hensynet til de højere-siddende muråbninger i øst og vest har tillige medført, at øst- og vestkappen i teknisk hense-ende er behandlet som et spidsbuet tøndehvælv.

Skibets to fag hviler på falsede hjørne- og vægpiller. De spidse skjold- og gjordbuer er helstens, ribberne halvstens, og der er lette overribber med trinkamme (også på gjordbu- en). I søndre svikkel af vestfagets vestre kappe ses en tilmuret *lem* med træramme, hvis over- ligger er svagt fladbuet.

Murkronerne er ikke forhøjet ved hvælvslagningen, som blot medførte en ændret op- stilling af tagværkerne. I denne forbindelse kan man have lukket mellemrummet mellem spær-

skeene ved at tilføje den falsgesims, som ses på Burman Beckers tegning (fig. 3). Samme teg- ning viser, at korets og skibets gavle frem til restaureringen 1862 stod med glatte kamme, kronet af toptinde. Vestgavlens toptinde er der- imod bevaret og kan i lighed med de øvrige stamme fra hvælvslagningens tid. Den er af tegl og opsat i forbindelse med en ommuring af gavlens kip. Her ses en glug til loftsrummet, som udvendigt har spærformet afdækning.

Tårnet skal antagelig henføres til årtierne o. 1500. Det hviler på markstenssyld og er op- ført af munkesten i uregelmæssigt munkeskif- te. Dette hovedbyggemateriale suppleres af marksten - antagelig genanvendte fra skibets gennembrudte vestgavl — som fortrinsvis er lagt i bæltter i tårnets nedre del. En bred spids- buet arkade forbinder skibet med tårnrummet,

Fig. 5. Indre, set mod øst. LL fot. 1978. - *Interior seen to the east.*

som overdækkes af samtidigt hvælv, hvilende på forlæg — også mod skibets vestgavl.¹⁴ Det nuværende vestvindue er indsat 1862; men udvendig er den oprindelige åbnings spidsbuede spejl med korsblænding endnu bevaret. Det spidsbuede vindue mod nord er indsat o. 1912 i forbindelse med opstillingen af kirkens første orgel, som skjulte vestvinduet.¹⁵ Tårnets søndre og nordre flankemur brydes i højde med skibets gesims af cirkelblænding.

Opgangen til mellemstokværket skete oprindeligt ad en *†fritrappe* i syd, hvis fladbuede overdør er delvis bevaret. Mellemstokværket belyses gennem et udvendigt falset, fladbuet vestvindue, hvis lysning er mindsket såvel i bredden som i højden. Klokestokværket har glamhuller til alle fire verdenshjørner: Mod øst, syd og vest udformet som to tætsiddende fladbuede

åbninger, over hvis stik en lille cirkelåbning. Både ud- og indvendigt indfattes disse koblede åbninger af rundbuet blænding (indvendig i øst dog fladrundbuet). Det nordre glamhul skiller sig ud ved kun at have en stor rundbuet åbning med ud- og indvendig fals. Flankemurene afsluttes af savskifte, hvorover udkraget, glat skifte. De øst-vestvendte taggavle har syv kamtakker og tilsvarende antal højblændinger med trappestik, der i den bredere midterblænding er tvillingdelt. I vestgavlen to rektangulære luger, indsat i blændingerne omkring midterblændingen.

Trappehuset, der næppe er meget yngre end selve tårnet, er opført af munkesten i uregelmæssigt munkeskifte over fremspringende markstenssyld. Et mindre antal markstenskvadre i østhjørnet kan stamme fra skibets

hjørne, som er beskåret en anelse i forbindelse med tilføjelsen af trappehuset, ligesom der må være sket udhugninger i tårnets sydmur for at skabe plads til spindeltrappen. Bygningen har halvtæg og en gesims, bestående af savskifte, hvorover to udkragede skifter. Gesimsen, hvis savskifte er ført om på flankemurene, stammer sandsynligvis fra en restaurering i nyere tid.¹⁶ Den fladbuede underdør har højt, spidsbuet spejl og åbner sig til en muret spindel, hvis loft af parallelle løberskifter udmunder ved den fladbuede overdør. Trappen belyses af smal lysprække i syd.

Våbenhuset er stærkt ombygget 1862 og har ved denne hovedrestaurering mistet træk, som muligvis kunne have bidraget til en nærmere tidsfæstelse. Murene er opført af rå og kløvede marksten - heriblandt en række store rejste sten i sokkelpartiet - mens der til enkelthederne er benyttet tegl, hovedsagelig munkesten fra restaureringen. Fra ombygningen stammer gesimserne, den fladbuede dør under spidsbuet spejl, det lille rundbuede østvindue og den kamtakke gavle. De to sidstnævnte led erstattede dels et lille firkantet trævindue, dels en gavle med glatte kamme og toptinde.¹² I vestre flankemur er indsat et nyromansk vindue, hvis søl og vanger er af kvaderhuggen granit, mens det rundbuede stik er af cementsten. Ændringen er antagelig en følge af, at man o. 1916¹⁰ indrettede våbenhusets østre tredjedel til fyrrum, hvorved indgangshallen mistede sin eneste lyskilde.

Eftermiddelalderlige ændringer og istandsættelser. En række ændringer af den middelalderlige kirke, først og fremmest vedrørende vinduerne, fremgår af regnskaberne. Således indsattes 1636¹⁷ et »nyt stort vindue ved prædikestolen«. Når det 1806¹⁸ hedder, at »kirken er prydet med vinduer overalt«, afspejler dette formentlig en netop gennemført fornyelse. Alligevel ønskede man allerede 1826 at tilvejebringe bedre lysforhold på prædikestolen ved at anbringe det pågældende vindue højere.

Endnu 1861, da kirken blev beskrevet,¹⁹ stod den som gengivet på Burman Beckers tegning (fig. 3): Murene var hvidkalkede, tagene hæng-

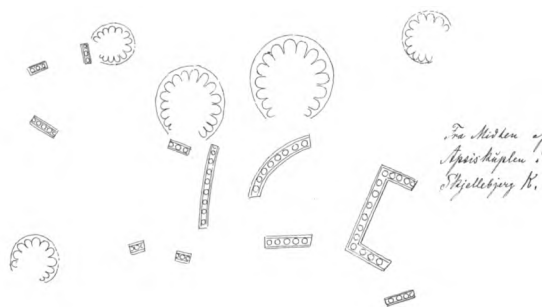

Fig. 6. Stukornamenter på apsishvælvet. Fragment af kalkmaleri fra 1200'erne, forestillende Mariæ himmelkroning (s. 1032). Skitsetegning i Jacob Kornepus indberetning fra 1893. - Stucco ornament on the apse vault. Fragment of wall-painting from the 1200s depicting the Coronation of the Virgin. Sketch by J. Kornepus 1893.

te med vingetegl, bortset fra apsidens kegletag, der havde munke og nonner. De store fladbuede vinduer på korets og skibets nordside kan hidrøre fra den omtalte fornyelse af lysåbningerne tidligere i århundredet. For de øvrige vinduers vedkommende må man ty til beskrivelsen 1861, hvis formuleringer dog ikke er entydige. Ifølge denne var selve trævinduerne i kor, skib og tårn rundbuede, og bortset fra korets indsat i muråbninger, der beskrives som rundbuede, men snarere har været fladbuede i analogi med den tegnede gengivelse. Korvinduet siges dog at sidde i »spidsbuefordybning«.

1862 underkastedes kirken en *hovedrestaurering* efter de principper, som praktiseredes ved andre af Akademiets og Universitetets kirker, f.eks. Niløse, Tersløse, Stenlille og Sæby (s. 422, 438, 458 og 904). Arbejdets omfang er ikke nærmere specificeret i kilderne, men må i det væsentlige have omfattet følgende indgreb: De udvendige mure afrensedes for hvidtekalk, og markstensmurværket omfugedes med cement, hvori små stenflækker indsattes. Kirken og våbenhuset fik nye gesimser og kamtakke gavle. Der indsattes store spidsbuede vinduer (med støbejernsrammer) i kor, skib og tårn, ligesom døråbningerne fornyedes, skibets med fladbue. Muligvis er tegltagene overalt fornyet, det gælder i hvert fald apsis, som forsynedes med en lav, zinkbeklædt kuppel, hvis tallerkenlignende form er mere i pagt med nyklassicistiske stilidealer end normerne for en romansk

apsis; endelig synes tårnet at have faet skifertag. — I det indre afrensedes hvælvenes piller og buer.

Som omtalt fik tårnet o. 1912 et spidsbuet nordvindue i forbindelse med opstillingen af orglet. 1921 indsattes i skibets nordmur over den blændede kvindedør et vindue i romansk stil.¹⁰

Tagværker. Korets tagværk har i det væsentlige bevaret ældre spærfødder og -stivere af eg, mens selve spærene og det ene lag hanebånd er nyere og af fyr. Skibets tagværk er også hovedsagelig af fyr med dobbelt lag hanebånd og spærstivere; en række af spærene er ældre og genanvendt fra en tagstol med krydsbånd. Tårnet har spinkelt tagværk af eg med dobbelt lag hanebånd, og i våbenhuset er der også benyttet eg, omend flere led er fornyet med fyr.

På korets østgavl ses indvendig et 10 cm bredt aftryk efter den nordre af det oprindelige †tagværks to skræstivere. Udvendig på samme gavl viser en udmuring i tegl, hvor det østligste spær har haft sin spærstiver. På skibets vestgavl er der udvendig spor efter et 10 cm højt og mindst 10 cm bredt hanebånd, som har været indbygget i murværket, sml. Hørby (s. 496). Inden tårnets opførelse, formentlig i forbindelse med tagværkets ændring ved hvælvslagningen, er det udtaget og revnen lukket med teglsten og dækket af puds.

Kirken står i dag fortsat helt præget af hovedrestaureringen 1862; dog er tårnets skiferbelægning afløst af vingetegl 1979. Koret, der er hævet et trin, har gulv af grå Opdal-fliser,

lagt i forbindelse med en nyindretning af koret 1957 (arkitekt A. Lautrup-Larsen). Skibets midtergang, der indtil 1966 var af røde mursten, har gule sten, lagt på fladen med cementfuge; i stolene og tårnrummet er der ferniseret bræddegulv. Våbenhusets gulv er af gulsten i sildebensmønster med fuge. Loftet har gråmalede bjælker, og brædderne er beklædt med gullig finér.

Opvarmning. 1882 opsattes to kakkelovne, som 1916 afløstes af et varmeanlæg med fyrrum i våbenhuset.¹⁰ Anlægget fornyedes 1966.

KALKMALERIER

Stukglorier og andre plastisk fremhævede ornamenter havde længe tilkendegivet, at apsis-hvælvet ganske som i Hagested (s. 533 f.) måtte rumme en malerisk udsmykning under hvidtekalken. Det var derfor en skuffelse, da Jacob Kornerup 1893 kunne konstatere, at selve farvelagene var afskrabet ved en reparation af hvælvet. Til gengæld fandt han, at en mindre del af den samlede apsisudsmykning - en apostelfrise under hvælvmalet - var delvis bevaret nord for vinduet. Endvidere afdækkedes malerier på korbuens underside. Sidstnævnte var bedre bevaret og blev derfor restaureret året efter, mens apsisfrisen ved en senere lejlighed atter overhvidtedes.²⁰ De manglende partier af korbueudsmykningen - specielt mod syd - supplerede Kornerup i analogi med nordsiden, men dog kun for ornamentikkens vedkommende.

Fig. 7. Apostelfrise. Fragment af †kalkmaleri fra 1200'rne i apsis (s. 1032). Farvelagt tegning ved Jacob Kornerup. - Row of apostles. Fragment of † wall-painting from the 1200s in the apse.

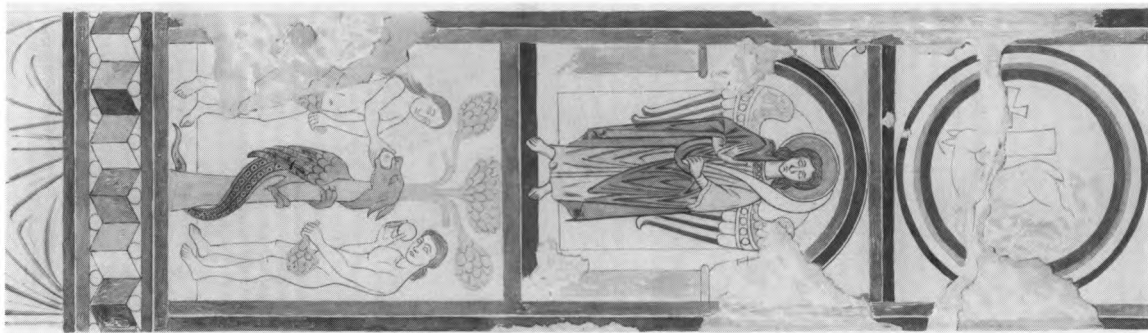

Fig. 8a. Korslam og engel over Syndefaldet. Kalkmaleri fra 1200'rne på nordre del af korbuens underside (s. 1032). Detalje af farvelagt tegning ved Jacob Kornerup, udført efter afdækning 1893. - *Agnus Dei and angel above the Fall. Thirteenth-century wall-painting on the northern part of the soffit of the chancel arch. Detail of colour drawing by Jacob Kornerup in 1893 after their discovery.*

Efter at kalklagene flere steder var faldet ned som følge af uhensigtsmæssig opvarmning af det nykalkede kirkerum, blev dele af apostelfrisen genafdækket, undersøgt og atter overkalket af konservator Mogens Larsen 1977; ved samme lejlighed konstateredes fragmenter af en udsmykning på skibets østre hvælv. Den efterhånden stærkt sodede og tilsmudsede korbueudsmykning blev 1980 besigtiget af Mogens Larsen og 1983 afrenset og istandsat af konservator Knud Simonsen.

I 1200'rne har apsis, korbue og triumfvæg fået en malet udsmykning, af hvilken apsidsens muligvis er ældre end det øvrige.

Apsis. Af hvælvets maleri er de i alt 12 plastiske stukglorier (fig. 6) og dragtbræmmer bevaret. Gloriernes antal, indbyrdes størrelsesforhold og placering godtgør, at det forsvundne maleri tilsyneladende har forestillet Marias himmelkroning. De to hovedpersoner - Kristus med moderen ved sin højre side - har været fremstillet omgivet af svævende engle og forneden tilbedende menneskeskikkelser. Apostelfrisen (fig. 7) var komponeret som en arkade med trekløverformede bueslag, hvorunder halvfigursbilleder af de hellige mænd, hvis glorieprydede ansigter var løftet og vendt mod kroningsbilledet; som attributter havde de bevarede fremstillinger enten en bog eller kors. Under frisen fandtes 1977 spor af draperi. Lignende apsiskompositioner, hvor Maria-dyrkelsens nye tronsymbol har afløst den tidligere

gængse Majestasfremstilling kendes tillige fra en række andre kalkmaleriudsmykninger i senromansk-ungotisk tid.²¹

Frisen var malet på hvidtekalk over ujævnt glittet puds. Kompositionen var tegnet med brunrød farve. Apostlene havde rødtonede hudfarver, og håret var lagt med tynde hvide strøg over mørkokker bundfarve. Endvidere var glorier, søjlernes baser og kapitæler samt frisens nedre afstribning okkergule. Der var benyttet blå farve til baggrund og de klædnings, som sås under apostlenes hvide kjortler.

Korbuen (fig. 8). I toppunktet en medaljon med korslam, der mod syd og nord flankeres af engel i portalindramning. Herunder yderligere billedfelter, af hvilke den nordre vanges med Syndefaldet er bevaret, mens billedfremstillingen i det modstående felt på søndre vange er gået tabt på nær et isoleret figurfragment, fremdraget ved seneste restaurering. Billederne indrammes af afstribede borter og har forneden et siksakbånd med dragning.

Af triumfvæggens malerier er dele af den øvre billedfrise synlig i loftsrummet over hvælv. Den har lige under det forsvundne bræddeloft en kronfrise med palmetter. Dette dekorative bånd brydes over korbuens top af en Kristusmedaljon, flankeret af to halvfigursengle, den søndre med et spyd. Dette attribut - et af Kristi lidelsesredskaber - bestemmer Majestabilledet som en dommedagsfremstilling,²² der sammen med triumfvæggens og korbuens øvrige billed-

Fig. 8b. Engel. Fragment af kalkmaleri fra 1200'rne på søndre del af korbuens underside (s. 1032). Detalje af farvelagt tegning, jfr. fig. 8a, ved Jacob Kornerup, udført efter afdækning 1893. - *Angel. Remains of thirteenth-century wall-painting on the southern part of the soffit of the chancel arch. Detail of colour drawing, cf. fig. 8a, by Jacob Kornerup in 1893 after their discovery.*

udsmykning har indgået i et samspil med det jævngamle træskårne krucifiks.²³ I frisen nord for Majestas-medaljonen er malet Bebudelsen og Besøgeisen, mens billederne i frisens søndre del er bortslidte.

O. 1450-1525. Det overhvidtede †*kalkmaleri-fragment* på søndre svikkel i østkappen af skibets østre hvælv viste et primitivt, sengotisk rankeornament, malet med dodenkoprød farve.

INVENTAR

Oversigt. I kirken står en romansk døbefont af granit, mens nogle gotiske træfigurer, der 1895 lå på loftet, reddedes til Sorø, og en enkelt til Nationalmuseet. De var blevet fjernet fra kirkerummet 1861, da kirken ligesom de andre under Sorø Akademi underkastedes en gennemgribende restaurering.

En indskrift i altertavlens postament oplyser, at den er anskaffet o. 1605 sammen med alterbordspanelet og prædikestolen. Denne har senere mistet sin udsmykning, og tavlen var borte fra kirken i årene 1865 til 1958, da den genopstilledes efter en restaurering, som også omfattede alterbordspanelet og et gravtræ fra 1660'erne.

Kirkens tilhørsforhold til Sorø Akademi siden midten af 1700'rne afspejler sig bl.a. i udformningen af stolestader og pengebøsser; sidstnævnte er anbragt på loftet siden den seneste restaurering 1965-66, da Ernst Trier, Vallekilde, afsatte farver på prædikestol og stolestader.

Alterbordet er skjult af panel på alle fire sider og dækket af en plade.²⁴

Alterbordspanelerne fra 1604-06, af fyr, er undtagelsesvis bevaret hele vejen rundt; de er udført sammen med altertavlen og prædikestolen, jfr. indskrift i tavlens postamentfelt. Højden er 101,5 cm, forsiddens længde 136,5 cm, sidepanelernes 81,5 cm. Forsidens tre glatte, rektangulære felter (fig. 10) flankeres af kanneleerede pilastre, som står på et nedre fremspringende postament. Gesimsen har glat frise hvorover fornyede? småbøjler, som bærer en gammel bordplade af eg med karnisfremspring på alle fire sider. Panelerne mod nord og syd svarer til forsiddens blot med én fylding. Bagsiden har en bred låge i midten flankeret af en smal fylding. På lågen sidder en gammel, noget ændret *lås* og tilsvarende, men afbrudte og flyttede hængseljern.

Panelerne står med oprindelig temperamaling på kridtgrund. Rammestykkerne er rødbrune, pilastrene hvide og gule med blå kannelurer, felternes profillister stafferet med grønt, violet og sort, farver som gentages på forsiddens øvrige lister. På den sorte gesimsfrise ses gul frakturindskrift: »Christus er Louens ende, Huo som Troer paa Hanem hand er Retferdig. Rom: X«. De tre felters malerier forestiller Frelseren flankeret af Johannes med bog under højre arm og kalk med slange i venstre hånd samt Peter med opslået bog i højre hånd og en stor nøgle i venstre.²⁵ Under figurerne er malet kartoucher, hvori navnene med gule versaler på sort bund: »Salvator«, »S. Iohannes« og

Fig. 9. Altartavle fra 1605 (s. 1034). LL fot. 1978. - *Altar-piece from 1605.*

»S. Petrus«. Dragternes farver er gul, rød, hvid og grøn; figurene står på et rødtligt gulv, baggrunden er mørkegrå. Side- og bagpanel stod med en lys egetræsmaling fra 1865 til 1958. Da den fjernedes, fandtes på nord- og sydsiden rester af staffering. I sydsidens fyldning sås spor af et ornament, muligvis en stofimiterende dekoration som i forsides arkadefelter fra 1599 i Farum (DK. Frborg. s. 2488 med fig. 8). Bordets bagside står nu umalet. 1861 var et †*alterklæde* af rødt fløjel med guldgalon forneden.¹²

Altartavlen (fig. 9) er ifølge den latinske indskrift i postamentet udført, da Mogens Giøe var lensmand på Sæbygård (1604-06) og Erik Mouritsen præst i Tersløse og Skellebjerg, hvilket er i overensstemmelse med kilder fra midten af 1700'rne, der oplyser, at tavlen var forfærdiget 1605.²⁶

Den beskedne tavle, ca. 200 cm høj, består af højt postament, tvedelt storstykke flankeret af halvsøjler og til siderne vinger samt en lille trekantgavl foroven. Postamentet har profilliste-indrammet fyldning flankeret af fremspring med kassetteværk på forsiden. Fremspringene bærer storstykkets halvsøjler; imellem dem er to arkader, hvis omløbende rammer har båndslang afbrudt af listekapitæler. I midtsviklen sidder englehoved. Vingernes kartoucheværk afsluttes foroven af langhalset fuglehoved, forneden

en stor volut med stregornamentik. Gesimsfrisen har lave fremspring over halvsøjlerne. Under kronlisten sidder tandsnit. Trekantgavlen, som snarest må have siddet på et topstykke, rummer en usædvanlig dekoration bestående af to volutter flankeret af rosetblade og foroven en oval bosse. Over søjlerne mangler en form for topspir, jfr. f.eks. altertavlen i Store Fuglede (Ars hrd.), som i det hele taget er beslægtet.

Tavlen står med en oprindelig staffering, der fremdroges og suppleredes ved en istandsættelse 1958, da den genopstilledes i kirken efter at have været opbevaret i den såkaldte Saxos Celle ved Sorø Akademi siden 1865 (sml. †)altertavle). Ved forundersøgelsen 1952 fandtes tavlen delvis adskilt, men med størstedelen i behold, så at det blot blev nødvendigt at supplere de tabte dele af storfeltets fyldinger.

Den oprindelige staffering på kridtgrund blev fremdraget; postamentets latinske indskrift med gyldne versaler blev dog ikke rørt, kun den sorte bundfarve udbedredes. Indskriften meddeler: »Da Christian IV lykkeligt regerede som Nordens konge i Danmark og Norge, stormægtig af navn og herskerære, og den ædle Mogens Giøe, arveherre til Gunderslevholm, styrede Sæby len, og Erik Mouritsen var præst i Tersløse og Skellebjerg, blev på kirkens bekostning de afguderiske og fordærvede billedværker afskaffet og bortfjernet, og denne tavle, bestemt til Herrens bord, forfærdiget sammen med alter og prædikestol«.

På storfeltets nederste liste afdækkedes følgende versalindskrift med neapelgult på sort bund: »Glorior in solo sangvine Christi (crucifixi)« (I (den korsfæstede) Kristi blod alene herliggøres vi); i arkaderne genfremstilledes nadverordene med gylden fraktur på sort bund. Gesimsfrisens indskrift med gylden fraktur ligesom storfeltets, men på dæmpet rød bund gengiver Matt. 8,17: »Sandelig hand Bar vor siugdom ...«.

I øvrigt er farverne hovedsagelig olivengrøn og forgyldning. På halvsøjlerne er malet mørkegrønt vinløv med forgyldte drueklaser. Storstykkets arkaderammer er forgyldte ligesom vingernes fuglehoved.

Af den tidligere (†)altertavle er kun maleriet fra 1865 bevaret, men tavlens udseende kendes fra fotografier, som viser, at rammen svarede til den endnu eksisterende i Gyrstinge (DK. Sorø s. 390 med fig. 3). De må være udført efter tegning af arkitekt Christian Hansen, ligesom de nært beslægtede i andre Akademikirker, f.eks. Niløse og Tersløse (s. 424 og 440).

Maleriet er signeret i nedre højre hjørne: »N. Simonsen 1865«. Det er malet med olie på lærred og måler 210x125 cm. Motivet er den opstandne Kristus, set frontalt med kors i venstre hånd, stående i ørkenlignende landskab med bjerge i baggrunden. Kristus bærer rød kappe over hvid kjortel; brune og vissengrønne farver dominerer landskabet, himlen er gulligblå. Siden 1958 ophængt på tårnrummets sydvæg.

**Løse figurer.* Af de otte gamle, udskårne træbilleder, der 1861 lå på våbenhusloftet,¹² og

som endnu 1895 omtales på kirkeloftet, er seks bevarede: resterne af en Kristusfigur befinder sig sammen med tre helgeninder (deraf to madonnaer) og en fremstilling af Marias himmelkroning i Sorø Kunstmuseum, mens en siddende biskop er udstillet i Nationalmuseet. Figurerne må antages at have stået i et eller flere alterskabe, således som præsten forestillede sig det, da han 1758 berettede, at altertavlen indtil 1605 (da den nuværende anskaffedes) havde været af smukt billedhuggerarbejde, mest bestående af katolske helgeners billeder, som det sås af de hensatte tiloversblevne stykker. Man kunne tænke sig, at S. Katarina har hørt til i samme alterskab som gruppen forestillende Marias himmelkroning.

**Maria med barnet* (fig. 11), o. 1300-50, antagelig fra en sidealtertavle.²⁹ Både Jesusbarnet og dets moder mangler hovedet og det meste af armene. Nuværende højde er 90 cm. Maria bæ-

Fig. 10. Alterbordsforside fra 1605. I felterne malerier af Frelseren flankeret af S. Johannes og S. Peter (s. 1033). HJ fot. 1984. - Altar frontal from 1605. On the panels are paintings of Christ flanked by St. John and St. Peter.

Fig. 11-13. 11. *Maria med barnet fra o. 1300-50 (s. 1035). 12. *Helgeninde, muligvis Maria, fra o. 1500 (s. 1037). 13. *S. Katarina af Aleksandria fra o. 1500 (s. 1037). Alle nu i Sorø Kunstmuseum. NE fot. 1980. - 11. *The Virgin and Child c. 1300-50. 12. *Saint possibly the Virgin c. 1500. 13. *St. Catherine of Alexandria c. 1500. Now in Sorø Kunstmuseum.

rer barnet på venstre arm; om livet har hun et smalt bælte. En kappe, som holdes oppe i venstre side, er blødt draperet over kjolen, hvis lodrette folder brydes forneden lige over fodstykket. Barnet er påklædt, men udformningen i øvrigt fremgår ikke længere. Der har været svære angreb af orm. I enkelte af kjolens folder sidder rester af kridtgrund. Figuren overførtes 1895 til Sorø Akademi og kom 1962 derfra til Sorø Kunstmuseum (inv. nr. 373).

*Maria? (fig. 12), fra o. 1500. Figuren, ca. 98

cm høj, er set frontalt; på hovedet krone, nu uden takker, med smal kronermg. Det lange, bølgede hår er udslået; over en kjole med rund halsudskæring, hvorunder et lin, og stramt liv bærer hun lang kappe, holdt sammen af et bånd med to rosetter. Under kjolen kommer hendes venstre, tyksålede sko til syne; i den anden side mangler det nederste af kjolen og fodstykket. Bagsiden er udhulet. En sammenligning med den jævnaldrende Mariafigur fra Munke-Bjergby, der ligeledes nu er udstillet i Sorø

Kunstmuseum (DK. Sorø s. 374 med fig. 6), lader formode, at der er tale om en fremstilling af Maria, der tidligere har holdt Jesusbarnet på armene, antagelig delvis liggende, som det var tilfældet i Munke-Bjergby.

Der findes meget fa spor af farve på kridtgrund, som især er bevaret på ansigt og hals. Kappen ses at have været forgyldt med rødt foer. 1962 flyttet fra Saxos Celle til Sorø Kunstmuseum (inv. nr. 381).

Den hellige **Katarina af Aleksandria* (fig. 13), fra 1400'ernes slutning, ca. 96 cm høj, fremstillet som kongedatter med krone (nu uden korsblade). Hendes lange, udslåede hår bølger ned over begge skuldre, og en del hænger ned foran figuren. Næsen er slået af, og højre underarm mangler; på ældre fotografi, hvor allerede hånden var borte, ses, at armen var løftet, har sandsynligvis holdt et attribut, sværdet, hvorved hun led martyrdøden (sml. Svinninge s. 719). Med venstre hånd presser hun en lukket bog ind mod hoften. Hendes venstre bredsnuddede sko kommer frem under kjolen og træder på kejser Maxentius, nu uden hoved; hænderne stemmer han mod jorden. Fodstykket er bearbejdet med et sik-sakjern for at illudere som græs. Figuren er hulet i bagsiden.

Der er bevaret yderst sparsomme rester af original staffering på kridtgrund, mest på hals og ansigt, således er kinderne svagt røde. Om halsen er der fundet spor af et rødt bånd, på ærmet af hvid farve og på kjolen lidt forgyldning. Kappens foer har været blå; på skosålen ses cinnoberrødt og på fodstykket grøn farve. 1962 flyttet fra Saxos Celle til Sorø Kunstmuseum (inv. nr. 382).

**Marias himmelkrone* (fig. 16), fra o. 1500, højde ca. 95 cm. Maria knæler i midten; ved hendes venstre side sidder Gud Fader med krone på hovedet. Den har snoet kronering, og som så ofte mangler takkerne, der sikkert har haft form af korsblade. Venstre hånd hviler på verdenskuglen, som ligger i skødet, højre holder Marias krone, hvoraf størstedelen nu mangler. På tilsvarende måde holder Kristus den med sin venstre hånd; højre arm er brækket af ved albuen. Kristus har skulderlangt hår,

Fig. 14. **Korbuekrucifiks* fra 1200'ernes første halvdel (s. 1040). Nu i Sorø Kunstmuseum. NE fot. 1980. - **Chancel-arch crucifix* from the first half of the thirteenth century. Now in Sorø Kunstmuseum.

hvorpå tornekrone, let bølget, tvedelt hage- og kindsæg. Såvel Gud Fader som Kristus bærer kappe, der ligger glat over skuldrene. Marias

hænder, der har været samlet tilbedende, er brækket af. Kjolen sidder stramt om livet og har glatte ærmer. Det udslæede hår bølger helt ned i højde med albuerne; panden er meget høj. Faderen og Sønnen har magre ansigter, hvor kindbenene træder kraftigt frem, og markerede øjenomgivelser. Brættet bag gruppen er savet vandret af med to forskellige rektangulære udskæringer, affaset mod forsiden.

Kun lidt af den oprindelige staffering på kridtgrund er bevaret; den forekommer meget slidt, men tilsyneladende aldrig konserveret. På dragterne ses spor af forgyldning; Marias og Gud Faders har haft blått foer, mens det i Kristi kappe har været rødt. Bemærkelsesværdigt er her ligesom på foeret i Marias kappe nogle forgyldte »pailletter« af papir, som har været klisteret på. På Marias hår er fundet forgyldning ligesom på kronen over hendes hoved; det gælder også Gud Faders krone, hvis snoede kant-

ring har fremtrådt med rød farve. Kristi tornekrone var grøn, hans hår og skæg mørkebrunt; Gud Faders havde en grøngrå farve. Bagbrættet var malet blågrønt. 1962 flyttet fra Saxos Celle til Sorø Kunstmuseum (inv. nr. 383).

**Biskop* (fig. 15), fra 1520'rne, tronende, 73 cm høj.³⁰ Venstre underarm og det meste af højre hånd mangler. Også ansigtet er beskadiget. Bispnen sidder på en fornemt udstyret stol; bag ham og foran stolens ryg er et draperi holdt af to små nøgne figurer, der står på stoleryggens hjørnebalustre - kun den ene bevaret, endda uden hoved. Bispnen bærer mitra, og i skødet ligger en lukket bog (Bibelen); højre hånd med handske på var vistnok løftet velsigende. Over den lange kjortel ligger kappen glat på skuldrene; en del er lagt hen over knæene, hvorfra den falder i dybe, v-formede folder. Forneden stikker to brednæsede sko frem. Figuren er hulet i ryggen og har nedboret, men tilproppet hul i hovedet; alligevel har kraftige revnedannelser fundet sted.

Der er svage spor af oprindelig kridtgrund, desuden rester af rødlig hudfarve og en kølig blågrå farve på håret, på kåben lidt guld og sort, som kan stamme fra et påmalet mønster. Ned fra højre hånds handske hænger en neapelig kvast. På bogbindet cinnober og på fodstykket grønt. 1895 indsendt fra Saxos Celle til Nationalmuseet (inv.nr. D3150).

Altersølv. Kalk (fig. 17), fra 1834, anskaffet fordi den gamle var for lille og trængte til fornyelse.³¹ Den er 22,5 cm høj, har glat, cirkulær fod, riflet knop med spidsovalt tværsnit hvorover glat cylinderformet skaftled og bæger med udsvejfet mundingsrand. Under bunden fire stempler: mestermærke for Meyer Nathan Levy (Bøje, s. 110), Københavnsmærke (18)34 og månedsmærke vædderen. *Disk*, fra 1700'ernes første fjerdedel, ændret 1834. Den er 14 cm i tv., har ombøjket kant og smal fane, hvorunder indprikket skriveskrift: »Skjellebjerg Kirke« svarende til oblatæskan. På modstående side to ens stempler for Meyer Nathan Levy (jfr. kalken), det ene dog så godt som helt udslidt. Under bunden graveret skriveskrift: »Skjelleberg Kirke 1834«.

Fig. 15. *Bispefigur fra 1520'rne (s. 1038). Nu i NM2. LL fot. 1979. - **Figure of a bishop from the 1520s. Now in NM2.*

Fig. 16. *Marias himmelkroning fra o. 1500 (s. 1037). Nu i Sorø Kunstmuseum. NE fot. 1980. - **The Coronation of the Virgin c. 1500. Now in Sorø Kunstmuseum.*

Oblatæske, fra 1700'ernes første fjerdedel, oval, 8x7 cm, højde 3,5 cm. Glat, låget med tre afsæt. Under bunden indprikket: »Skjellebjerg Kirke« ligesom på disken. Desuden to slidte stempler for Niels Johnsen (Bøje 304), der fik borgerskab i København 1705; efter hans død 1734 fortsatte enken professionen til 1738.

Alterkande, af porcellæn, sort med forgyldt kant, måske anskaffet 1838.³²

Alterstager (fig. 18), fra o. 1550, kun 31 cm høje, på fodskål i tre afsæt; svagt konisk skaft med tre flade skaftringe flankeret af lille vulst. Beslægtet med stagerne i Grevinge (Ods hrd.) og en gruppe, som dog mangler den lille vulst mellem de tre flade ringe (Frydendal, Soderup og Undløse).³³ Dyb lyseskål med ny lysepig. 1861 havde stagerne lakerede *†blikrør* til vokslys.¹²

†Alterbøger. Inventariet 1631 opregner en bibel og en dansk bibel i fire parter, en gammel gradual og en gammel sangbog.¹⁷

En *†messehagel* var 1861 af rødt fløjls med guldkors og -galon,¹² således som det var foreskrevet i kirkeloven fra samme år.

Skriftetavle. Et bræt med buetunget afslutning foroven, 62 cm langt og 17,5 cm bredt, er forsynet med fem rækker fornyede søm, tre i hver række, beregnet til optælling af altergæsterne.³⁴ Hvidmalet. Et tilsvarende bræt er en senere efterligning.

Altersranken, fra 1840,³² er et jerngelænder i buform med volutter som støtte for de lodrette standere.

Font (fig. 19), romansk kumme af granit, tv. 70 cm, på yngre fod af samme materiale. Kummen har svær tolvstav forneden. Dens næ-

Fig. 17-18. 17. Alterkalk fra 1834 udført af Meyer Nathan Levy (s. 1038). NE fot. 1981. 18. Alterstage fra o. 1550 (s. 1039). LL fot. 1978. - 17. Altar chalice from 1834 executed by Meyer Nathan Levy. 18. Altar candlestick c. 1550.

sten lodrette sider smykkes af ti fladbuede arkader i lavt relief; de står på en vulst, som er forsynet med trekanter eller spidser, tilsyneladende anbragt tilfældigt i forhold til arkaderne. Bueslagene hviler afvekslende på en, to eller tre sammenstillede halvsøjler. Under kummens mundingsrand en mindre tovstav. Spor af brun farve. Fonten er beslægtet med den i Reerslev (s. 970 med fig. 18) og anses for at være udført i samme værksted.

1858 ønskedes fonten flyttet op til koret, da der ikke var plads til fadderne der, hvor den stod i kirkens vestende.³² 1902 var kummen opstillet i koret på et firkantet cementfodstykke; o. 1960 anbragtes den på nuværende plads under korbuens nordre vange.

Dåbsfæde. 1-2) Begge af messing, udført af »M Meyer i Sorø 1839«, sml. Tersløse og Stenlille, hvortil Matthias Meyer også leverede

fade (jfr. s. 442 og 462). Det store, glatte med ombøjet kant er 71,5 cm i tv. Det lille er forsynet med små bukler langs den ombøjede kant. Tv. 28 cm og dybde 6,5. Inventariet 1631 opfører et lille *†tinbækken* ved fonten.¹⁷

Dåbskander. 1) Anskaffet efter synets opfordring 1862,¹⁰ af tin, 23 cm høj. På hanken stemplet »Hans Høy«,³⁶ på korpus graveret: »Skjelleberg Kirke«. Nyklassisk form svarende til Tersløses og Skamstrups (s. 442 og 834 med fig. 27). 2) »Gjortd (!) 1937 Frederik Bruun Øl-god«. Af hamret messing.

Krucifiks (fig. 14), fra 1200'ernes første halvdel. Den medtagne figur mangler begge arme, venstre hofte og ben samt højre fod; bagsiden er hulet. Nuværende højde 87 cm. På hovedet, der hælder en smule mod højre, krone, vistnok oprindelig med fire takker og ovale ædelstensfordybninger. Håret er strøget om bag ørerne

og falder i adskilte, tykke lokker ned foran skuldrene; det korte kindskæg er regelmæssigt delt i lokker. Munden antyder et smil. Brystkassen har indridsede ribben og skåren vunde i højre side. Det knælange lændeklæde ligger glat over højre lår, i øvrigt tætte folder. Under den let hvælvede mave en bred tværgående fold.

På halsen ses rester af kridering med kønrøgagtig farve. Oprindelig foran triumfvæggen (sml. kalkmalerier). 1962 flyttet fra Saxos Celle til Sorø Kunstmuseum (inv. nr. 38).

Prædikestolen, der nu fremtræder i stærkt reduceret skikkelse, er ifølge indskriften i altertavlens postamentfelt udført samtidigt med denne og med alterbordspanelet, dvs. i årene 1604-06. Stolen har fem fag, som adskilles af vinkelstillede, riflede pilastre, der i stedet for kapitæl har faet en glat plade med rudebosse. I felterne er arkader med omløbende ramme, på hvis bueslag ligeledes sekundære plader, her dog kvadratiske. Under bueslaget en lille tungeleste og i sviklerne småvolutter i fladt relief. Gesimsen med glat, gennemløbende frise synes ligesom det høje postament at være i hvert fald delvis fornyet, antagelig ved restaureringen 1862, samtidig med at den tragtformede underbaldakin, der svarer til Stenlilles (s. 463), op-sattes.

Den ottekantede himmel, hvis underside er delt i fire felter, har ligesom stolen i øvrigt mistet sine prydelser.

Endnu 1861 sås malede billeder,¹² formentlig af Frelseren og de fire evangelister, i felterne, som nu fremtræder sorte; desuden er anvendt chokoladebrunt, vissengrønt og blå samt forgyldning i overensstemmelse med stolestadernes staffering.³⁷ Samtidig med afsætning af disse farver 1965-66 sænkedes stolen, og en ny enkel trappe uden gelænder afløste en ældre, men ikke oprindelig, med fyldingspanel. Stolen står i skibets sydøsthjørne.

Stolestader fra hovedrestaureringen 1862, svarende til f.eks. Stenlilles fra 1859 (jfr. s. 463) eller til stolene i Holbæk S. Nikolaj, der er udført efter tegning af kgl. bygningsinspektør Christian Hansen.³⁸ Gavlene har fordybet,

spidsbuet felt og under armlænene gennembrudt støbejernsdekoration. 1952 stod stolene med en nyere maling med rødbrunt og grønt samt sort og lys staffering. 1965-66 blev de efter Ernst Triers anvisning malet i to grå nuancer med blå på rammetræet.

Langs væggene står ældre fyldingspaneler.

†*Stolestader*. 1631 fik Rasmus snedker i Skellebjerg betaling for bl.a. 16 nye stole med panelværk.¹⁷ Deres udseende kendes ikke i modsætning til et yngre sæt beskrevet 1861, da der var 20 med afrundede gavle i nordsiden og pyramideformede i syd. Dørene havde glatte fyldinger.³⁹ Desuden stod der 10 stole til dels med åbne rygge i tårnrummet og under tårnbuen to.¹² De var malede med »stenkulør«.

†*Skrifte- og degnestol* med panelværk forfærdigedes 1631 af Rasmus snedker i Skellebjerg.¹⁷ En degnestol omtales igen 1805, da sædebænken var faldefærdig.⁸ At dømme ud fra ældre, udateret fotografi synes den at have svaret til de nuværende gavle eller deres forgængere i syd. O. 1960 fjernedes degnestolen ved korbuens

Fig. 19. Romansk font af granit på yngre fod (s. 1039). LL fot. 1978. - *Romanesque granite font on a later base.*

Fig. 20. Pengebøsse fra 1800'erne (s. 1042). HJ fot. 1984. - *Nineteenth-century collecting box.*

sydside. - 1861¹² stod der en lukket stol til præsten bag altret.

Pengeblok, antagelig fra 1862, 68 cm høj, med låge i forsiden og stor pengeslids i det jerndækkede låg. To vandrette jernbånd med hængsler lukker for lågen. Lys egetræsfarve med sortmalet låg og hængselbånd. I våbenhuset.

To *pengebøsser* (fig. 20), af blik, nævnt i beskrivelsen af kirken 1861, muligvis anskaffet efter at ombæring af tavler var ophørt ved lov af 8. marts 1856. Bøsserne hører til de inventarstykker, der genfindes i andre af de under Sorø Akademi hørende kirker;⁴⁰ de er letgenkendelige på deres halvrunde form fæstnet til en bagplade af blik med påskrift: »De Fattiges Bøsse«. Ved restaureringen 1965 henlagdes bøsserne på våbenhusloftet.

†*Pengetavler*. 1861¹² ejede kirken tre ombæringstavler anskaffet 1838.³²

Dørløje. Indgangsdøren, der 1862 var af eg med fyrrebeklædning,¹² er lakeret på ydersiden

og har lys egetræsfarve mod våbenhuset, ligesom døren mellem dette og skibet. Tårntrappe-døren, fra 18-1900'erne, er mørkegrøn; 1803 var den ubrugelig.⁸

Orgel, af standardtype, bygget 1969 af I. Stamp & Søn, København. Fire stemmer, ét manual og anhangspedal. Disposition: Gedakt 8', Principal 4', Rørløjte 4', Quintatøn 2', svelle (foldedøre). I tårnummets nordvesthjørne. †*Orgel* med fire stemmer, bygget 1912 af I. Stamp, København. ⁴¹ Facaden, der svarede til Munke-Bjærgbys, var skænket af Sorø Akademi (jfr. fig. 4).

Salmenummertavlerne er fra 1965. De afløste tre sortmalede tavler fra 1838,³² der deles af påsømmede, vandrette lister og har trekantgavl foroven. Med hvid fraktur er malet: »Før Prædiken« og »Efter Prædiken«. Til påskrift med kridt.⁴² Siden sidste restaurering henlagt på våbenhusloftet.

Belysning, fra 1965, ved Fog og Mørup.

En †*ligbåre* lå 1861 på våbenhusloftet.¹²

Klokke, 1857, tvnm. ca. 100 cm. »Omstøbt af Gamst & Lunds Efterfølgere København. Aar 1857«.³² Indskrift om halsen med reliefversaler mellem rammelister og flankeret af palmetbort. Ophængt i slyngebom. †*Klokker*. Kirken har tidligere haft to klokker: 1633 tog Mads smed i Merløse en klokke ned og gjorde nye »pander«⁴³ til den, og 1654 betaltes Hans snedker i Kongsted for at hugge en ny aksel til den ene klokke.¹⁷ Endnu 1848 nævner I. H. Larsen to klokker.⁴⁴

Klokkestol, fra 1865,⁴⁵ til én klokke, af eg.

Gravtræ (fig. 21), o. 1663. Maren Jonsdatter, som boede og døde i Herrestrup 9. marts 1663 i hendes alders 85. år. Hendes kære husbond Peder Olsen bekostede dette træ. Egetræsplanke, 187x57 cm, ca. 18 cm tyk, med fordybede versaler i peripatetisk randskrift, der fortsætter som tværskrift på træets øvre del. Midtpå et vinget englehoved, herunder timeglas og nederst dødningehoved over korslagte knogler, alt i lavt relief. I hjørnerne cirkelmedaljoner, omgivet af bladkranse, hvori evangelistnavnene med fordybede versaler: »S. Matevs«, »S. Markvs«, »S. Iohannes« og »S. Lvchas«.⁴⁶

1884 og 1888 i gulvet i vestenden af skibet,⁴⁷ 1889, efter en synsudsættelse, opstillet i våbenhuset¹⁰ og inden 1895 på nuværende plads i nichen ved den tilmurede norddør.⁴⁸ Siden konservering 1959 indsat i ramme af egetræ.

Et nygotisk *†støbejernsgitter* indhegnede endnu 1955 et gravsted på kirkegårdens østre del.

KILDER OG HENVISNINGER

LA. 1122 D. Sorø Akademis Godskontor. Skellebjerg kirkeresk. 1631-76. - *Tersløse-Skellebjerg sognekaldsarkiv*. Bl. Liber daticus 1792-1857. - *Kgl. Bygningsinspektorat* A.52-56. 1859-60. Journalsager. - *Ars-Løve hrdr.s Provsti*. Synsprot. 1862-1932. - NM2. *Håndskriftsaml.* Beskrivelse over Skellebjerg Kirke 18. juli 1861. - *Ved embedet*. Synsprot. 1862-19(83). - Se i øvrigt arkivalier for Holbæk amt i almindelighed s. 50.

NM2. Indberetning til Uldall 1893 (klokker). Usign. notat om altertavle og middelalderlige skulpturer i »Saxos Celle«. Indberetninger ved J. B. Løffler 1890 (altertavle), J. Kornerup 1893 (kalkmalerier), C. M. Smidt 1902 (bygning), J. Olrik 1902 (inventar), M. Mackeprang og E. Moltke 1935 (bygning), Einar V. Jensen 1952 og 1955 (inventar), Aage Sørensen 1958 (altertavle og -bord) og 1959 (gravtræ), Mogens Larsen 1977 og 1980 (kalkmalerier), Hugo Johannsen 1978 (bygning og kalkmalerier), Marie-Louise Jørgensen og Erik Lyckegaard 1978 (inventar og gravminder), Marie-Louise Jørgensen 1981 (altersølv) og Knud Simonsen 1984 (kalkmalerier). - *Sorø Kunstmuseum*. Restaureringsrapporter ved Jette Madsen 1981 (Katarina) og Line Bregnhøj 1983 (Marias himmelkroning). - Bygnings- og kalkmaleribeskrivelse ved Hugo Johannsen, inventar ved Marie-Louise Jørgensen, gravminder ved Henrik Larsen. Redaktionen afsluttet marts 1984.

Tegninger. NM2. Kirkegård, plan, snit, facader og font ved G. Hoffmann 1866. - Plan, snit og facader ved F. C. C. Hansen 1892. - To akvareller af kalkmalerier ved J. Kornerup 1893. - Plan over afledning af tagvand ved J. Hackhe 1907. - Forslag til vindue i nordsiden ved F. C. C. Hansen? 1920. - Ny kirkegårdsmur med låge ved A. Lautrup-Larsen 1941. - Forslag til dør i våbenhus ved A. Lautrup-Larsen 1948. - Opmåling af knæfald og to forslag til ændring af kor og alterskranke ved A. Lautrup-Larsen 1955. - To tegninger af altertavle med staffing ved Aage Sørensen 1957. - Plan ved M. Brahde 1966. - Udat., usign. (fra boet efter A. Lautrup-Larsen, formentlig tegnet af forgængeren som Akademiets arkitekt, F. C. C. Hansen): Opmåling med plan og snit. - To tegninger af orgelside og tre vedr. forslag

til orgel. - Opmåling af font. - *KglBibl.* 2°. 61 og 66. Johan Gottfred Burman Becker: Tegninger af Danske Kirker, Monumenter, Døbefunter, Gravstene og andre mærkelige Alderdomslevninger. - LA. *Kgl. Bygningsinspektorat*. Tegninger og opmålinger ved F. Meldahl 1884.

Notebøger. NM2. Henry Petersen IX, 23. - J. Kornerup II, 7f.; 10f. - C. M. Smidt IVa, 1-9. - P. Nørhøj II, 58-62.

¹ Roskildebispens jordebog s. 163.

² Landebogen s. 121 f.

³ Roskilde kapitels jordebog.

⁴ RA. DaKanc. A28. 1630-1702. Fortegnelse og div. dok. vedr. kirker og sognekald.

⁵ RA. Rtk. Tiendetaksationer, hartkornsspecifikationer: 313.1. Kommissionen af 18. april 1702 (Kalundborg, Dragsholm og Sæbygård amter).

⁶ Jfr. tegning af kirkens arkitekt Algot Lautrup-Larsen, dateret april 1941.

⁷ RA. Rtk. Rev. rgsk. 1661-72. Holbæk, Kalundborg og Sæbygård amter kirkeresk.

⁸ LA. Merløse hrdr.s provsti. 1803-08. Kirkesynsfor retn.

⁹ Muligvis den »ny tremmeport ved hovedindgangen«, som nævnes 1913 (note 10).

¹⁰ LA. Ars-Løve hrdr.s provsti. Synsprot. 1862-1932.

¹¹ 1923 (note 10) ville Akademiets arkitekt fremsen-

Fig. 21. Detalje af gravtræ over Maren Jonsdatter, †1663 (s. 1042). LL fot. 1978. - *Detail of memorial of wood to Maren Jonsdatter, †1663.*

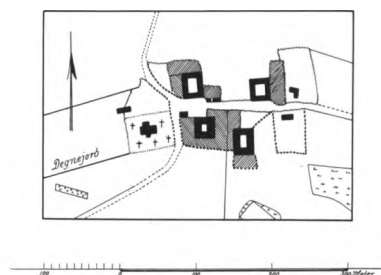

Fig. 22. Landsbyplan 1802-06. - *Village map 1802-6.*

de tegning til nødtørftshus.

¹² Ved embedet. Synsprot. 1862-19(83).

¹³ Afdækningen består af egeplanker (jfr. indb. 1935), som nu skjules af masonit.

¹⁴ Sædvanligvis har man ved hvælvsbygning i tilbygninger muret en skjoldbue op mod den eksisterende hovedbygning for herved at undgå unødvendige og muligvis komplicerede indgreb i dennes murværk. I et tilfælde som det foreliggende, hvor arkadens bredde nærmer sig selve tårnrummets, har man kunnet kombinere opmuringen af tårnbuens stik med vederlag til hvælvkappen.

¹⁵ Tegninger til indretning af orgelpulpitur viser også det nye vindue.

¹⁶ I forbindelse med en reparation af tårnets sydside 1870 blev »tårnopgangen repareret og dækket«, jfr. LA. Bygningsinspektoratet A.52-56. 1859-60. Journalsager.

¹⁷ LA. 1122D. Sorø Akademis Godskontor. Skellevbjerg kirkeresk. 1631-76.

¹⁸ LA. Tersløse-Skellevbjerg Sognekaldsarkiv. Bl. Liber daticus 1792-1857.

¹⁹ Beskrivelse i NM2, ved Nissen, konduktør for den kgl. bygningsinspektør Chr. Hansen. Beskrivelsen, der er dateret 18. juli 1861, er afskrevet i kirkens synsprotokol (note 12).

²⁰ Apostelfrisen stod fremme 1902, da C. M. Smidt beskrev den, men senest 1952 var den overhvidtet, jfr. fot. i NM2.

²¹ Sml. Eskilstrup (DK. Maribo s. 1302) og Skibby (DK. Frborg. s. 2668).

²² Andre eksempler på kalkmalede dommedagsbilleder med engle, der bærer lidelsesredskaber, kendes fra Roskilde, S. Ib (DK. Kbh. Amt s. 53) og Tyvelse (DK. Præstø s. 690); endvidere Nørlund-Lind: Kalkmalerier.

²³ Om kalkmaleriernes samspil med det skårne krucifiks, se Ebbe Nyborg: Passionsreliefferne i Store Rise kirke på Ærø, i Kirkens bygning og brug. Studier tilegnet Elna Møller, 1983, s. 85.

²⁴ 1978 hindrede et klædeskab adgangen til en låge i bagpanelet.

²⁵ Tilsvarende fremstillinger, men efter andre forlæg, findes på forsiden malet 1604 i Greve

(DK. Kbh. Amt s. 966, fig. 14).

²⁶ DaAtlas VI, 178 og HofmFund VIII, 270.

²⁷ 1865 udbetaltes 400 rdl. for billedet, jfr. LA. Bygningsinspektoratet A52-56. 1859-60. Journalsager. Simonsen hørte også til den kreds, der forsynede Akademikirkerne, således bl.a. Munke-Bjergby, hvortil han 1872 leverede et altertavlemaleri forestillende Kristus i Getsemane (DK. Sorø s. 374).

²⁸ LA. Bispearkivet. 1758-59. Hist. efterretn. til HofmFund.

²⁹ Om sidealterbilleder i sognekirkerne indtil 14. årh., se Ebbe Nyborgs fortegnelse note 39 i artiklen: Mikæls-altre, Hikuin 3, 1977, s. 157-82.

³⁰ I Askø kirke står en sengotisk altertavle med troende bisp i midtskabet (DK. Maribo s. 898 med fig. 4).

³¹ Jfr. note 18 og note 32.

³² LA. Ars-Løve hrdr.s provsti. 1831-61. Synsforretningsprot.

³³ S. 858, 288 fig. 10 og 380.

³⁴ Sml. Erik Skov: Skriftemål og skriftestol, i Kirkens bygning og brug. Studier tilegnet Elna Møller, 1983, især s. 116.

³⁵ Mackeprang: Døbefonte s. 84. Trekanten eller spidsen på en vulst forneden ses også på fonten i Ottestrup, som dog ikke har arkader (jfr. DK. Sorø s. 674 med fig. 10).

³⁶ Se Poul Halkjær Kristensen: Danske tinmærker, ved Holger Rasmussen, 1983. Hans Christensen Høj blev mester 1834 og døde 1876; en søn af samme navn blev udskrevet 1857 og mester? ifølge samme kilde.

³⁷ Ved en undersøgelse 1955 konstateredes det, at træet står med sin egen farve dækket af tre nyere farvelag. Der fandtes ingen spor af gamle farver.

³⁸ LA. Sjællands Stiftsøvrighed. Holbæk kirkes rgsk. 1860-68.

³⁹ 1812 manglede fem stoledøre og 1817 fjorten, jfr. note 18.

⁴⁰ F.eks. i Stenlille (s. 464). Kendt fra omtale i Niløse og Tersløse (s. 427 og 443) samt fra Akademiekirker i Sorø amt.

⁴¹ Ifølge meddelelse fra I. Starup & Søn.

⁴² 1932 ønskedes metalnumre anskaffet, jfr. note 10.

⁴³ Dvs. udforing af et leje eller leje, underlag, hvorpå en maskindel hviler, eller hvorom den kan dreje sig.

⁴⁴ NM2. Håndskriftsaml. J. H. Larsen: Bidrag til topografisk beskrivelse 1848.

⁴⁵ Meldahl betegner 1884 klokkestolen af eg som gammel, men brugelig, jfr. LA. Kgl. Bygningsinspektorat. Meldahl. Tegninger og opmålinger.

⁴⁶ Sml. Kai Uldall: Gravtræ og Gravramme, i NMArb. 1931, s.41f.

⁴⁷ LA. Kgl. Bygningsinspektorat. Meldahl. Tegninger og opmålinger og note 10, sml. note 48.

⁴⁸ Løffler: Sorø Landsbykirker s. 53.